

Morgen ben ik vrij

VERHALEN
OVER SLAVERIJ

© Uitgeverij Ploegsma, 2025

Auteurs: Simone Arts, Annemarie van den Brink, Janice Deul, Fikry El Azzouzi, Henna Goudzand Nahar, Tialda Hoogeveen, Martine Letterie, Milouska Meulens, Robin Raven en Dwight van van de Vijver

Illustraties: Roeqiya Fris

Lesbrief: Rigoberta Mejia Sian

ploegsma
kinder- & jeugdboeken

Morgen ben ik vrij verhalen over slavernij

Morgen ben ik vrij bevat elf verhalen over de tijd van de slavernij, gezien door de ogen van kinderen. Van Paramaribo tot Amsterdam en van Java tot Curaçao: slavernij heeft overal een enorme invloed gehad.

In dit jeugdboek met verhalende non-fictie brengen elf verhalen je dichterbij de geschiedenis. Elk verhaal wordt verteld door kinderen die destijds te maken hadden met slavernij. De opstand van Tula, het abolitionisme van Elizabeth Fry en Marten Douwes Teenstra, Ma Pansa die zaadjes in haar haar smokkelde: lees hun verhalen en die van anderen. Maak kennis met de jonge Isack, die als pronkstuk cadeau wordt gegeven aan een adellijke familie. Of met Doni, die gevangen zit op een slavenschip en de schaduwjongen Untung, die op het familieportret van Pieter Cnoll staat in Batavia. De verhalen zijn spannend, ontroerend en hoopvol en vertellen over moedige mensen die opstaan tegen onrecht.

Achtergrondinformatie

Lang geleden, in de 17e eeuw, wilden Europese landen, zoals Nederland, rijk en machtig worden; de handel overzee bood kansen. Ze veroverden gebieden in andere delen van de wereld. Die noemen we **kolonies**. Nederland had kolonies in Azië, zoals Indonesië, maar ook in het westen, zoals Suriname en eilanden in het Caribisch gebied, bijvoorbeeld Curaçao en Aruba.

In deze gebieden liet Nederland mensen op plantages werken. Daar werden producten zoals suiker, koffie en katoen verbouwd. Maar het zware werk op die plantages werd niet vrijwillig gedaan. Nederland haalde mensen uit West-Afrika en dwong hen om in de kolonies te werken. Deze mensen werden tot slaaf gemaakt: ze waren niet vrij, werden verkocht als bezit en moesten zonder betaling hard werken. Dat noemen we **slavernij**.

Pas op 1 juli 1863 schafte Nederland de slavernij af. Maar de tot slaaf gemaakten moesten toen nog tien jaar verplicht doorwerken. Op 1 juli 1873 waren zij pas echt vrij. Die dag wordt elk jaar herdacht tijdens Ketikoti, wat "gebroken ketenen" betekent. Ketenen zijn de kettingen waarmee mensen werden vastgehouden.

Ook al is slavernij al lang geleden afgeschaft, de gevolgen zijn er nog steeds. Het is belangrijk om met elkaar te praten over dit verleden, zodat we begrijpen wat er is gebeurd en waarom dat niet eerlijk was. Zo leren we respect te hebben voor elkaar en bouwen we samen aan een rechtvaardige samenleving.

Deze lesbrief hoort bij *Morgen ben ik vrij*, een bijzonder jeugdboek dat de geschiedenis van de slavernij vertelt aan kinderen. De elf verhalen in dit boek laten zien hoe het slavernijverleden op verschillende plekken in de wereld, van Nederland tot Suriname, van Indonesië tot het Caribisch gebied, levens diepgaand beïnvloedde.

In deze lesbrief vind je bij elk verhaal een passende werkvorm of verwerking, speciaal voor de bovenbouw van het basisonderwijs. De activiteiten nodigen leerlingen uit om zich te verplaatsen in de personages, kritisch na te denken en in gesprek te gaan over vrijheid, onrecht en moed. Zo help je leerlingen niet alleen historische kennis op te doen, maar ook empathie en begrip te ontwikkelen.

Of je nu één verhaal behandelt of meerdere, deze lesbrief biedt handvatten om met jouw klas op een respectvolle en betekenisvolle manier met dit belangrijke onderwerp aan de slag te gaan.

Voor altijd vrij <i>Martine Letterie</i>	5	Zo vrij als de warawara <i>Milouska Meulens</i>	11
Misschien loopt het toch nog anders af <i>Fikry El Azzouzi</i>	6	Als je mij ooit vindt <i>Henna Goudzand Nahar</i>	12
Het pronkstuk <i>Tialda Hoogeveen</i>	7	Woorden als wapen <i>Tialda Hoogeveen</i>	13
Schaduwjongen <i>Robin Raven</i>	8	De stadsgrenzen van Amsterdam <i>Simone Arts</i>	14
Doni en de kapitein op het slavenchip <i>Dwight van van de Vijver</i>	9	Miyanda's magische haar <i>Janice Deul</i>	15
De verboden kist <i>Annemarie van den Brink</i>	10	Algemene werkvormen	16

Voor altijd vrij

AMSTERDAM, 1606

Wist jij dat het eerste gemengde huwelijk in Amsterdam al meer dan 400 jaar geleden plaatsvond? In 1593 trouwde een zwarte man met een witte vrouw. Dat was bijzonder in die tijd. Ze kregen een dochtertje: Madeleen. Zij is twaalf jaar, net als veel van jullie.

In het verhaal leer je meer over haar leven in een tijd waarin huidskleur en afkomst vaak bepaalden wat mensen wel of niet mochten doen. Maar hoe leefde Madeleen? Wat dacht zij? En waarom is haar verhaal zo bijzonder?

We gaan samen op zoek naar antwoorden.

Pak de praatkaart erbij. Op de kaart staan zes soorten vragen: wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe. Eén voor één gooi je de dobbelsteen. Het getal bepaalt welk soort vraag jij moet bedenken over het verhaal van Madeleen. De anderen mogen proberen je vraag te beantwoorden aan de hand van de tekst. Zo leer je niet alleen meer over het verhaal, maar ook van elkaar.

Misschien loopt het toch nog anders af

NOORDELIJKE ATLANTISCHE OCEAAN, 1635

Wist jij dat Nederland een grote rol speelde in de handel van mensen? Dat honderdduizenden Afrikaanse mensen werden weggerukt van hun land en familie en verkocht als slaafgemaakten? Dat ook Nederlanders tot slaaf zijn gemaakt?

Het is moeilijk voor te stellen wat miljoenen mensen is aangedaan. Velen van hen overleefden de overtocht naar de andere kant van de oceaan niet. Het is een deel van de geschiedenis dat te weinig is verteld, maar wél gehoord moet worden.

Stel je voor dat je een brief schrijft in de vorm van flessenpost. Je mag zelf kiezen aan wie je jouw brief richt:

- Aan de piraten of handelaren: Wat wil je hen zeggen? Wat begrijp je wel of juist helemaal niet? Welke vragen heb je?
- Aan de gevangenen of tot slaaf gemaakten: Wat zou je tegen hen willen zeggen? Wat voel je als je aan hun verhaal denkt?
- Aan leeftijdsgenoten uit die tijd: Hoe zou je met hen in gesprek gaan? Wat zouden jullie van elkaar kunnen leren?

Je mag jouw flessenpost tekenen, schrijven of zelfs inspreken (als audio-opname).

Het pronkstuk

BEETGUM (FRIESLAND) , 1662

Stel je voor: je bent nog maar een kind. Opeens word je meegenomen uit je eigen land, weg van je ouders, je vrienden, je taal. Je komt aan in een vreemd en koud land: Nederland. Daar word je niet gezien als een gewoon kind, maar als een cadeau. Iets om aan rijke mensen te geven, als symbool van macht en status.

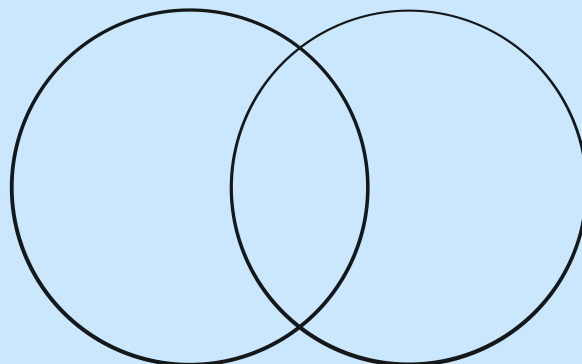
Deze kinderen kregen mooie kleren en leefden in landhuizen bij rijke adel. Ze hoefden geen zwaar werk te doen op een plantage, zoals andere tot slaaf gemaakte kinderen. Sommigen kregen later zelfs een gezin of een opleiding. Maar toch... ze waren weggehaald bij hun familie. En nooit meer teruggebracht. Was dit vrijheid? Of slavernij in een net jasje?

Met deze oefening vergelijken we ons leven met dat van kinderen zoals Isack. Laat de leerlingen samen met jou nadenken over thema's zoals:

- Waar woon je?
- Wat eet je?
- Wat doe je op een dag?
- Heb je vrije tijd?
- Wie zorgt er voor je?
- Wat doe je in je vrije tijd?

Leerlingen schrijven:

- In de linkercirkel wat bij hun eigen leven past.
- In de rechtercirkel wat past bij het leven van het pagekind.
- In de overlap wat ze hetzelfde vinden.

Schaduwjongen

BATAVIA, 1665

Wist je dat er in Indonesië een held wordt gevierd die ooit in opstand kwam tegen de Nederlandse overheersers? Zijn naam is Untung Surapati en zijn verhaal leeft nog steeds. Overal in Indonesië hoor je over hem: in liedjes, op school, in boeken, op straatnaambordjes en zelfs in de naam van een universiteit. Untung was een dappere strijder die opkwam voor vrijheid en zich verzette tegen onrecht. In het Rijksmuseum hangt een schilderij waarop hij op de achtergrond staat afgebeeld, bijna onzichtbaar, terwijl hij in Indonesië juist zó zichtbaar is.

Wie was Untung Surapati eigenlijk? Wat maakte hem een held?

We nodigen je uit om zijn levensverhaal te ontdekken door een tijdlijn te maken. Zoek uit:

- Waar en wanneer werd hij geboren?
- Wat maakte hem bijzonder?
- Wanneer kwam hij in verzet?
- Wat waren belangrijke gebeurtenissen in zijn leven?
- Hoe eindigde zijn verhaal?
- Waarom wordt hij vandaag nog steeds herdacht?

Je kunt dit individueel doen, in duo's of als groep. Je mag zelf kiezen hoe je jouw tijdlijn vormgeeft: getekend, digitaal, op een strook papier, of als een poster. Gebruik kleuren, beelden en woorden om zijn leven tot leven te brengen.

Extra idee: Voeg ook gebeurtenissen toe uit de Nederlandse geschiedenis van die tijd, zodat je ziet wat er aan beide kanten speelde.

Doni en de kapitein op het slavenschip

ATLANTISCHE OCEAAN, 1680

Soms lijkt geschiedenis iets van héél lang geleden. Maar wat als je opeens ontdekt dat jouw voorouder, jouw familie, daar deel van was?

De schrijver van dit verhaal ontdekte dat zijn stamvader Albertus van van de Vijver als kind vanuit Afrika op een slavenschip naar Suriname werd gebracht.

Hij zocht uit wat er met hem gebeurd is. Hij reisde naar het binnenland van Suriname, naar de plekken waar marrons leven: de afstammelingen van mensen die ontsnapten aan de slavernij en eigen dorpen stichtten, diep in de jungle.

Daar hoorde hij verhalen. Verhalen over vluchten, vrijheid, veerkracht en zelfs over bovennatuurlijke krachten. Die verhalen vormen de basis van het korte verhaal *Doni op het slavenschip* én van het boek *Doni en de kracht van de blauwe veer*.

Net als Doni draag jij misschien ook familieverhalen met je mee. Verhalen die verteld zijn of juist verzwegen. Wat weet jij over jouw familiegeschiedenis?

Kies één van deze creatieve werkvormen om jouw eigen stukje (familie)geschiedenis of het verhaal van Doni tot leven te brengen:

- Schrijf een dagboekpagina uit naam van Doni, Albertus of iemand uit jouw eigen familie.
- Maak een stripverhaal of tekening over een belangrijk moment in een familieverhaal, van Doni of van jezelf
- Speel een scène na uit Doni's leven
- Teken een mini-stamboom van je familie en voeg bij elke naam een kort verhaal, voorwerp of herinnering.
- Verzin een verhaal waarin iets magisch of mysterieus uit jouw familiegeschiedenis een rol speelt, net zoals in *Doni en de kracht van de blauwe veer*.

Er is geen goed of fout. Het gaat erom dat jij een verhaal tot leven brengt, op jouw manier.

De verboden kist

UTRECHT, 1756

Stel je voor: je leeft in de 18e eeuw. Utrecht is een stad vol herenhuizen, rijkdom en handelsfamilies die zaken doen met de andere kant van de wereld, via de VOC.

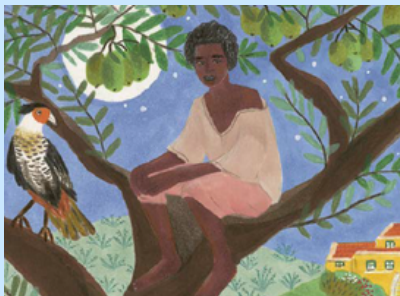
In die tijd groeit Anna op, een meisje uit een rijke familie. Haar moeder is geboren in Batavia (nu Jakarta) en neemt na haar verhuizing drie bedienden mee uit Indonesië. Deze mensen kregen een Nederlandse naam, werkten in huis, maar waren niet vrij.

Vandaag ben jij de journalist van toen! In Utrecht gebeurt iets bijzonders. Een rijke vrouw uit Batavia komt aan met drie jonge bedienden uit Indonesië. Ze vestigt zich in een grachtenhuis en krijgt een dochter, Anna. Wat zou jij als journalist schrijven?

Je mag zelf kiezen in welke vorm je het nieuws brengt:

- Krantenartikel schrijven: Gebruik je fantasie, maar baseer je op het verhaal in het boek. Een goed artikel bevat:
 - Een pakkende kop (titel)
 - Een inleiding: wat is er gebeurd, waar en met wie?
 - Een middenstuk met meer details, gevoelens, meningen of observaties
 - Een slot: waarom is dit belangrijk voor de lezers van toen?
- Maak een podcast: Je bent een verslaggever die verslag doet van dit bijzondere moment. Wat zie je, wie interview je (bijvoorbeeld Anna, haar moeder of een bediende)? Maak een kort audio-opname of schrijf een script.
- Maak een vlog: Maak een video alsof je een nieuwsitem maakt voor op tv of social media. Je mag ook een 'live' verslag doen vanuit het grachtenhuis.

Verzin ook een naam voor je krant, podcast of vlogkanaal. Hoe zou jouw nieuwsmedium in de 18e eeuw geheten hebben?

Zo vrij als de warawara

CURAÇAO, 1795

Chico is twaalf jaar oud en leeft op een plantage op Curaçao, in het jaar 1795. Elke dag ziet er bijna hetzelfde uit: werken, gehoorzamen, geen vrijheid. Maar dan gebeurt er iets.

Op zondag 17 augustus 1795 verandert alles. Mensen op de plantage en later ook op andere plekken leggen hun werk neer. Ze zijn het zat om als bezit behandeld te worden. Ze willen vrij zijn. Onder leiding van Tula, een moedige man die durft op te staan tegen het onrecht, begint een van de grootste opstanden tegen slavernij op Curaçao.

Op de kaders hieronder staan verschillende dagen genoemd uit het verhaal. Per dag schrijf je een korte samenvatting: wat gebeurt er op die dag? Wat denk je dat Chico dacht of voelde? Daarna bespreek je de aantekeningen met een klasgenoot. Zijn jullie het over alles eens? Of heeft iemand iets anders gezien of gevoeld?

zondag

maandag

dinsdag

woensdag

donderdag

vrijdag

Als je mij ooit vindt

PARAMARIBO, 1832

Als we denken aan verzet tegen slavernij, denken we vaak aan helden in de binnenlanden of op plantages. Maar ook in de stad, in het hart van Paramaribo, kwam verzet voor. In de nacht van 3 september 1832 gebeurde iets dat de geschiedenis van Suriname voorgoed zou veranderen. Vijf dappere mannen kwamen in opstand. Ze wilden vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid en namen het op tegen hun onderdrukkers, met gevaar voor eigen leven.

Verzet bestaat nog steeds. Misschien niet met vuur, maar met woorden, met protest, met moed om op te staan:

- Als je wordt buitengesloten
- Als iemand onrechtvaardig behandeld wordt
- Als je het ergens niet mee eens bent, maar toch je mond open doet

Kies een situatie van verzet, dat kan het historische moment uit 1832 zijn, maar ook iets uit jouw eigen leven of je omgeving. Denk aan pesten, uitsluiting, onrecht op school of in je buurt.

Vertel dat verhaal niet vanuit jezelf, maar door de ogen van een voorwerp dat erbij was of dat symbool staat voor het verzet. Bijvoorbeeld:

- Een schoen die meeliep in een protestmars
- Een schooltas die lag te luisteren naar een ruzie in de klas
- Een stoeptegel waar iemand opstond voor een ander
- Een fluitje of een protestbord

Schrijf een kort verhaal of dagboekfragment vanuit dat voorwerp of neem een audiofragment of mini-podcast op waarin het voorwerp zijn/haar/hun verhaal doet.

Woorden als wapen

GRONINGEN, 1833

Marten Douwes Teenstra, de vader van Johanna, was niet iemand die geweld gebruikte. Hij had een ander soort wapen: een pen. In een tijd waarin bijna iedereen slavernij normaal vond, durfde hij te zeggen: dit is verkeerd. Hij schreef, sprak, protesteerde en bleef volhouden, zelfs toen mensen hem uitlachten of boos werden.

Stel je voor: jij bent de enige in je klas die iets zegt wat niemand wil horen, maar waarvan jij weet dat het goed is. Zou jij durven opstaan?

Schrijf een korte brief aan de premier van Nederland waarin je uitlegt waarom slavernij moet worden afgeschaft. Probeer anderen te overtuigen, net zoals de vader van Johanna dat deed.

Gebruik in je brief:

- Een duidelijke mening: wat vind jij van slavernij?
- Minstens één argument waarom het verkeerd is
- Een oproep tot actie: wat moet er volgens jou gebeuren?

Laat enkele brieven klassikaal voorlezen of in kleine groepjes ruilen en bespreken:

- Welke argumenten vond je sterk?
- Zou jij je laten overtuigen?

De stadsgrenzen van Amsterdam

AMSTERDAM, 1841

In een tijd waarin vrouwen weinig mochten en slavernij nog gewoon was, durfde Anna Bergendahl op te staan. Ze schreef gedichten, zamelde geld in en gebruikte dat geld om tot slaaf gemaakten vrij te kopen. Dat maakt haar bijzonder. Maar haar aanpak roept ook vragen op: als iemand je vrijkoopt, maar je daarna een schuld geeft die je nooit kunt terugbetalen... ben je dan écht vrij?

Anna hield van woorden. Ze gebruikte ze om onrecht aan te kaarten en mensen wakker te schudden. We denken na over de betekenis van vrijheid, toen én nu, en zetten onze gedachten om in poëzie.

Je mag kiezen vanuit welk perspectief je schrijft:

- Iemand die nog niet vrij is
- Iemand die net is vrijgekocht
- Iemand die droomt van een wereld zonder slavernij
- Jezelf in het nu, over wat vrijheid voor jou betekent

Bekijk daarna samen het Klokhuisfilmpje over poëzie. Maak in tweetallen of alleen een woordweb rond het woord vrijheid. Laat kinderen denken aan gevoelens, beelden (lucht, kettingen, deuren, vogels), klanken/geluiden en dingen die je niet meer mag of eindelijk wel mag. Laat kinderen invullen of tekenen hoe vrijheid ruikt, klinkt, voelt, eruit ziet en smaakt.

Maak daarna een elfje aan de hand van het woordweb:

- Regel 1: één woord (een ding of gevoel)
Regel 2: twee woorden (beschrijving)
Regel 3: drie woorden (wat gebeurt er?)
Regel 4: vier woorden (jouw mening of gevoel)
Regel 5: één woord (herhaling of samenvatting)

Miyanda's magische haar

NEDERLAND, NU

In veel geschiedenisboeken lezen we vooral over mannelijke helden, maar er zijn ook vrouwen die enorme moed hebben getoond. Ma Pansa is zo'n vrouw. Ze ontsnapte uit slavernij, koos haar eigen pad en stierf als vrije vrouw. Haar verhaal leert ons dat verzet ook stil, slim en vol liefde kan zijn en dat kracht niet alleen in spieren zit, maar ook in doorzettingsvermogen en trots.

Bij dit verhaal denken we na over wat we al weten over slavernij, vrijheid en vrouwen in de geschiedenis en wat we hebben bijgeleerd door het verhaal van Ma Pansa.

Wat wist ik al?	Wat heb ik bijgeleerd?	Wat zou ik nog willen weten?

Algemene werkvormen

- Laat leerlingen liedjes kiezen die passen bij één van de verhalen of bij de verhalenbundel.
- Laat leerlingen een vriendenboekje maken per hoofdpersoon en eventueel bijpersonen.
- Ontwerp een boekenlegger bij dit boek. Maak zelf een afbeelding erbij en kies een passende quote uit het boek.
- Schrijf een kort briefje voor in de schoolbibliotheek waarin je vertelt waarom dit boek bijzonder is en wat andere lezers moeten weten voordat ze beginnen.
- Bedenk voor de verhalenbundel of voor één van de verhalen een nieuwe titel. Laat de leerlingen uitleggen waarom hun keuze passend is bij het verhaal of boek.
- Stel de vraag: Leeft iedereen op de wereld nu in vrijheid? Laat leerlingen kort opschrijven wie wel, wie niet en waarom. Wat is vrijheid eigenlijk?